

являється тільки абстракцією життя — того, що присуджено людині тими силами, які кермують її життям: предками, «родом», «роженцями», матір'ю, Богом, «усудом» чи взагалі ближче невиясненою правлящою силою. В інших випадках ся «доля» чи «недоля» зливається з генієм житла, домовиком, спорідненим, очевидно, з предками, з «родом». Нарешті ся доля являється еством, доволі механічно зв'язаним з людиною, котре вона «шукає», «здибає» і може так само розв'язатися з ним, як і зв'язалась. Отут головно «доля» чи «недоля», «злидні» й стають об'єктом казки — як людина позбувається недоброї долі або направляє її. Людина вишукує свою «долю», б'є її, чи іншими способами змушує змінити свій характер і поведіння, чи добивається від неї доброї поради або позбувається, хитрим способом утікає, заб'є в пень, заднить в бочку, утопить або закопає в яким-небудь посуді. Сей мотив особливо розроблюється в зв'язку з темою про завистного (багатого) брата: довідавшись про секрет свого бідного брата, як той розв'язався з своїми «злиднями», багатий видобуває їх, але ті не хочуть вертатися до свого «лиходія», тільки чіпляються нового «добродія» і доводять його до руїни. Цікаво одмітити, що термін «злиднів» приходиться в «слові о лінивих», звісним в копіях XV в. (і буквально відповідає такому ж грецькому виразу), і в сім же тексті згадується «Ох» і «Убожіє»¹.

Фатальні, чудесно роджені, для великих діл призначені, чудесними прикметами наділені герої. Вони родяться з костей, з попелу, з дерева, пташачих яєць (качачих або чайних), з юшки золотоперої щуки і т. д. Побічний мотив — товариші, роджені царицею, сучкою, кіткою або іншим звір'ятем з одного й того самого чудесного зародку. Мотив широко розповсюднений по світу, особливо як родова легенда різних династій, що виводила себе з таких надприродних початків.

В нинішніх казках увага здебільшого спиняється на різних подвигах загального характеру, а мотив надприродного походження не розвивається і не поглиблюється в дальшому оповіданні.

Герой малоліток («семіліток») вибирається на подвиги — чи то з власної волі, чи то під впливом якоїсь біди, яка насувається на батьківщину, і з нею не можуть дати собі ради старші, випробовані вояки, напр. старші брати або батьки героя. Тема живе в нинішній традиції ще дуже сильно й займає народню уяву. «Семілітній богатир» — тип

¹ Уч. Записки, II отд., т. V — цитата у Веселовського, с. 235.

народної надії на будучі покоління, ідеал народної сили, яка не старіє, вічно молодіє і оновлюється» — характеризував сю ідею в своїм начерку народної української історії Костомаров¹, і дійсно, люди, які жили між народом, potwierджують її. Про семилітків люди не радо оповідають, завважає один з полтавських записувачів 1880-х рр., «се для них не казки, не міти, до яких вони давно вже втратили віру, а щось хоч і чудесне, але реальне, чого не можна повертати у жарт, і не повинно служити самій пустій цікавості»². Мотив сей розроблений в звісній билинно-казковій темі про київського оборонця Михайлика, про котру будемо говорити пізніше; в цілім ряді варіантів сей Михайло являється семилітком — інші дають йому більше років, але рація теми лежить, власне, в ранній молодості героя. Правдоподібно, сім літ означає тут наперед пересунений термін воєнної дозрілості — порівняти сказане вище про обряд постригів і уводин до воєнної верстви. В літописних записках мотив про молодого визвільника стрінемо в переказі про облогу Києва печенігами за Святослава, але літа його не зазначені, се просто «отрокъ».

По аналогії, мудра дівчина-семилітка рятує своїх близьких своїм розумом, розгадуючи тяжкі загадки або виконуючи тяжкі роби. Таким чином, мотив сей одним кінцем сплітається з вище зазначеною формою сватання — конкурсом мудрості, що виявляється в розв'язуванні тяжких загадок, другим входить в широко розгалужену тему «тяжких робіт».

Сі тяжкі завдання герой мусить виконати для того, щоб урятувати собі життя, доступити чогось йому потрібного, особливо — здобути дівчину або вернути втрачену жінку собі або комусь другому. Тема незвичайно популярна як у світовому фольклорі, так і у нашому. Класичний варіант — дванадцять подвигів Геракла. Казковий герой найчастіше представляється безпомічним перед загадани-

¹ Монографії, I вид., I, с. 229.

² «Ще недавно, в 1878 чи 1879 р., як оповідають, у селянина на ім'я Беця в с. Богодухівці, Золотоносського пов., було доморосле лоша з крилами, і всі сусіди були переконані, що тут десь мусить рости і хазяїн сього коня, богатир-семиліток, і що одна і кінь і їздець, счезнувши, показавши яку-небудь штуку». «Богатирі-семилітки, або близнята», — оповідав селянин з с. Ситник, того ж повіту, — «до семи літ живуть у батька-матери, а як приходить уже їм час виряжатись на свій острів, то перше вони що-небудь таке подіють, або млин перевернуть, абошо, а потім вони уже ніякої шкоди не роблять. На острові тім усякі звіри й гади живуть, а богатирі й стережуть їх, щоб вони куди не вийшли і не нарobili людям шкоди». Савичь, Замѣтка о малоросскихъ семилѣтнихъ богатыряхъ или близнецахъ. — К. Старина, 1889, кн III.

ми йому завданнями; за нього їх виконує або поучує виконувати, за поміччю якого-небудь магічного слова, дівчина, кінь чи інший чудодійний помічник. Як варіант більшменше зв'язаний з реальними обставинами українського життя варто відзначити казку (Рудч., I, с. 145), де героєві загадується, аби він за одну ніч луг викорчував, ізорав і пшениці насіяв, в стирти склав і булку спік. Аналогічною роботою пробує свою нову силу Ілля в билині.

Чудесний, богатырський кінь являється одною з перших проб сили і щастя нового героя. Тема, розроблена з незвичайним замилюванням в величальних піснях, живо задержана в народній усній традиції¹, являється одним з найбільш популярних і яскравих мотивів казкових. Красота коня («срібна шерстина, золота шерстина», «хто гляне — волос в'яне»), швидкість, високий скік, «вище лісу стоячого, нижче облака ходячого», сила ніг (кидання з-під коней величезних брил землі) з великою любов'ю описуються казками — являються улюбленими «загальними місцями» казкового стилю. Кінь, що лупає копитами камінь — популярний мотив величальної пісні, приготований вище, приходить в сучасних оповіданнях як прикмета, по чому пізнається кінь і богатыр².

Один з улюблених мотивів — в паралель малолітньому і непоказному героєві вибір ним коника малого («маленьке стрижатко, котрому три літі, коли — дві»), миршавого і непоказного, в личаній вуздечці, що відпрошується у свого господаря ще на останок поссати своєї матки (Чуб., 319). Ми бачили відблиск сеї теми в величальних піснях; широко розроблюється вона особливо в билинах про Іллю.

Чудесні помічники героя, з різними надприродними здібностями і силами: «Вернигора», «Верни-вода», «Вирви-дуб», або «Счави-дуб», «Прудюс», «Мороз», «Голод» і «Посуха», котрі можуть все заморозити, все висушити, все з'їсти, скороходи і далековиди, люди з незвичайним зором і слухом, які сими здібностями своїми ви-

¹ З записів Манжури: «Коня богатыреві виїздить св. Юрій. От-то бува в табуні, або де на конюшні, задасться такий кінь, що як його не глядять, а він, гляди, все утіче. Там уже через ніч чи через день — або сам прибіжить, або люде де знайдуть — тож він і бігав до св. Юрія у науку. Такого коня чи продай, чи проміняй, бо все одно толку з його не буде: або сам забіжить, або так пропаде: щось заведе». «Раз прибивсь такий кінь до табунщиків, так що вони йому не робили, куди не заганяли, то хоч яка загата, так перескочить, і канат його ніякий не удержить. Так десь і подавсь. Та вже днів через три проходив там чоловік та питав того коня — ото ж богатыр і шукав його на собі». Пор. вище.

² Сборникъ харк., II, с. 8. Пор. вище.

ручають героя з біді або допомагають йому сповняти різні тяжкі роботи — особливо при добуванні жінки¹.

Вдячні звірята допомагають героєві чи героїні в біді, в трудній роботі, в подвигах: птахи, гади, ссавці, комахи, котрим герой поміг, виручив з біді або дарував життя (стріляв, а вони випросились, або спіймав, та змилювавсь і випустив). Тема близько споріднена з примітивними оповіданнями про звірят, але відмінна тим, що коли там поміч і опіка звірів являється або немотивованим щастям людини, або наслідком його магічної сили, в героїчній казці герой заслугує сю вдячність своєю мудрістю або великодушністю. Ми бачили ці мотиви в величальних піснях, досить розповсюднені до нині. До них належить між ін. мотив чудесного дерева (липи), котре грозять зарубати (пор. новорічну погрозу неродючим деревам), і воно з вдячності за те, що його зіставили при житті, наділяє всякими дарами. Далі — цікаві варіанти сього мотиву, де такими вдячними помічниками героя чи героїні виступає криниця, котру треба вичистити, або піч, котру треба помстити (Рудч., II, 56 — пор. вище про честь печі, котра їй належить на новий рік).

Бичок (волик, теличка, корова) — добродій і опікун, і його метаморфози. Сей мотив варто вилучити з загальної серії метаморфоз, особливо з огляду на характеристичні варіанти, де такий бичок сам велить себе зарізати, щоб в нових формах служити тим бідним сотворінням, котрих він узяв в свою опіку від лютої мачухи, нечистої сили, змія і т. под. «Я вже, — каже бичок, — не хочу жить на світі: заріжте мене, м'ясо поїжте, а кістки в стріху заткніть, то виросте з моїх кісток Чуйко і Буйко (собаки), вони вам стануть у великій пригоді»².

В інших варіантах його кажуть убити вороги дітей, і він поучує, як поступити з його останками, щоб з них відродилось якесь нове благодійне для них ество (керничка, верба, яблінка)³.

Се відроджування бичка живо нагадує згаданий прототип казки з метаморфозами — єгипетської повісті про Анупу і Бітіу.

Метаморфози добровільні — оборотнів, «виучених» в школі підземного духа чи у інших чародіїв. Чародійські ученики, напр., обертаються конем і кажуть батькові продати себе — тільки узди не віддавати; або пе-

¹ Ігн. з Никлович — передр. у Драгоманова, с. 274; Рудченко, II, с. 80; Чубинський, с. 229 і д., й ін.

² Чубинський, II, с. 450, вар. ч. 143; Рудченко, I, с. 120.

³ Рудченко, II, с. 45, 51 й ін.

рекидаються хортом, соколом і т. под. Щоб утекти від чудодія, його ученик з коня робиться на водопою окунем і тікає, а чудодій доганяє його шукою; потім ученик перекидається в перстінь, потім в просо (або горох), а чудодій стає півнем і визбирує зерно, але одно зерно заховується і знову стає парубком. Сей мотив добровільних метаморфоз оброблений в звісній билині про Волхва-Вольгу, майстра на всякі метаморфози. Укр. казки про героїв-чудодіїв містять аналогічні образи: казка про Трьомсина, напр., дає таку паралель хитрошам Вольги:

Через біле поле скинувся голубком та перелетів,
Через густий ліс скинувся медведем та перейшов,
Через синє море скинувся окунцем та переплив.
У дом влетів мушкою,
А до царівни підійшов комахкою,
Перекинувся чоловіком і став і стоїть (Чуб. 338).

Метаморфози недобровільні, на слани злими чародіями. Мотив відміняється різнородно. Мати з гніву на дітей обертає їх в гайворонів; але частіше в ролі такої злої чарівниці виступає мачуха, нерідна сестра («бабина донька»), нарешті жінка-чарівниця. Тему про жінку-чарівницю обробила билина про Добриню і Марину: Марина обертає Добриню в золоторогого тура, і проф. Сумцов бачив тут відгомін античної теми (чарівниця Кірка в Одіссеї)¹. В казках частіше жертвою стає «дідова донька», так що сей мотив входить в цикл сироти в домі мачухи. Особливо популярний варіант про жінку, котру її нерідна сестра («бабина донька») обернула в гуску або шуку, а сама зайняла її місце у чоловіка; слуги носять дитину над водою, і мати припливає, щоб її нагодувати (мотив «Рись-мати», див. вище). Нарешті чоловік довідується і биттям або іншим магічним способом повертає їй людський вигляд, а «бабину доньку» каже кіньми роздери².

Оборотні і люди з подвійним існуванням, котрі являються то в людських, то в звіринних постатях: тема, що йде з самих початків людської гадки і творчості і розробляється вже як фантастичний, а не реальний мотив в казках цивілізованих часів. Один з популярніших мотивів: такий оборотень жениться або виходить заміж за людину і веде подвійне існування, поки не перейде на виключно людську істоту. Коли перед часом підглянуть його секрет,

¹ Былины о Добрынь и Маринь и родственныя имъ сказки о женѣ волшебницѣ. — Етногр. Обзор., т. XIII (1892).

² Зап. о Южн. Руси, II, с. 23; Рудченко, II, ч. 18; Чуб., ч. 136, 138—142.

або потайки знищать його звірячий покров (напр., сплялять жаб'ячу шкірку, котру носить жінка), се розриває подружжя. Підглянувши метаморфозу дівчат-птахів і сховавши їх крила або покрови дівчини, герой здобуває над нею власть. Так же можна заволодіти змієм або іншим злим еством-оборотнем¹. В величальних піснях ми бачили відгомони мотиву людей-соколів; в билиннім циклі Михайло Потик має жінкою Марію Лебедь Білу, і т. д.

Як типові чудодійні акти і засоби, котрими осягаються метаморфози і різні чуда, годиться одмити ще кілька мотивів, окрім знищення звіриноного покрову, тільки що згаданого: жива і мертва вода (тема оброблена в билині про Хотена Блудовича). Вода (або інше пиття) «сильна і безсила», котра додає або відбирає силу (сюди належить мотив про Іллю, що тим способом прийшов до своєї сили). Чудодійне зілля, котрим оживляє гадина убитого товариша, а герой то підглядає (мотив античний — в історії чарівника Поліда у Апольодора, і билинний — в билині про Михайла Потика). Палення волосся з якогось чудодійного ества (коня, велетня й ін.). Перелазання з одного уха в друге чудодійного звіря або просто заглядання до уха, де знаходяться всякі багатства. Звірине молоко — «перша отрута» (Чуб., ч. 48 й ін.), котрої вживають на чарування. Молодильне молоко, в котрім треба скупатися, щоб відмолодитись або перемінитись, молодильні яблука і т. ін.

Чудесні показчики — дуже цікавий мотив, котрого прототип міститься в тій же єгипетській казці про Анупу і Бітіу: се плин, який починає кипіти, червоніти, стає кров'ю і т. д., показуючи, що діється з несприятливим. Таку ж роль грає перстінь, що пітніє, ніжик, що ржавіє, на знак того, що діється з тим несприятливим, який його лишив, і йому треба помогти, і т. под. (Чуб., с. 170, 444; Рудч., I, с. 126, 138 й ін.).

Чудесна дудка й інші чудесні свідки та обвинувачі вчиненого злочину. Звісна українська казка про калінову дудочку, вирізану з калини чи іншої рослини, що виросла на могилі вбитої дівчини або хлопця², має безконечну філіяцію в світовім фольклорі. Варіант — де з кіс-

¹ «Приліта змій, зараз упав коло порогу, крила повіймав, по-встромляв у стріху та в хату. А той чоловік за крила, та зібрав людей. От змій вийшов, аж ніяк летіти; давай він того чоловіка прохати, щоб вернув йому крила — так за ним слідком і ходить». Записи Манжури, I.

² Куліш (Зап. о Южн. Руси), II, с. 20; Рудченко, I, ч. 55 і 56; Манжура, с. 58 й ін.

точок убитої(-го) вилітає птах і свідчить про убийство¹. Дальший мотив, де свідком стає якийсь предмет (перекопти-поле — тема оброблена Квіткою, прототип Рудч., I, ч. 79), належить уже до новели, бо не має в собі нічого фантастичного.

Чудодійні предмети, які по сказаному слову автоматично виконують різні роботи, приносять їжу, гроші — всякі стільчики, столики, застілки, баранчики, бубончики і т. д., належать, очевидно, до пізніших стадій казочної творчості (їх типом арабська казка про Аладдіна). В нашій казці вони не сидять глибоко. Але пок. Владимиров одмітив сей мотив в билині про Добриню-змієборця, де мати наділяє його для сього поединку чудесною хусткою і нагайкою.

Сі фантастичні мотиви нанизуються на теми героїчні або побутові — так з'являються переходові витвори фантастично-героїчні або фантастично-побутові, або казки-новели, котрі утруднюють відмежування властивої казки від сих споріднених груп, так що дослідники новішими часами відкинули старий поділ казок на «міфічні» (фантастичні) і «побутові» (так, як, напр., вони були поділені в київському корпусі, зредактованім Чубинським)². Полишаючи на боці комбінації героїчні, з котрими ми вже мали діло і ще будемо мати в дальших розділах, я спинюся трохи на сих побутових темах, котрі, оскільки обставляються мотивами фантастичними, творять групу казок-новел, а оскільки зіставляються в обстанові більш реальних умов життя — становлять категорію чистих новел (до котрих, одначе, раз у раз вдираються мотиви магічного, або прелогічного характеру — всякі чари, уроки, чудодійні здібності і т. д. — так що й тут нераз дуже тяжко потягнути границю).

Найбільш розгалужену громаду дає мотив ненормальних родинних відносин в патріархальній родині, відокремленій, відчуженій від роду і через те позбавленій тих моральних регуляторів, які давала родова солідарність (можливо — в тім відзивається критика на нові родинні явища: стара родова мораль критикує).

Найбільш популярна група мотивів — се зла мачуха і її донька, її злоба против дітей від попередньої, помершої

¹ Манжура, с. 57; Рудч., II, ч. 14.

² Рецензент корпусу Чубинського ак. Веселовський в своїй рецензії сього корпусу зазначив против сього поділу, що «всі так звані міфічні казки разом з тим являються і побутовими, а побутові часто просяться до міфічних або зовсім вириваються з категорій народного побуту і міфу — куда-небудь на Схід» (Записки акад., XXXVII, с. 528, 1880). Ся критична замітка зробила кінець сій систематиці. Пор. вище новіші класифікації, с. 303 і д.

жінки, особливо дівчини від першого подружжя: «дідова донька», котру кривдять, виганяють з дому або всякими способами силкуються звести з світу «баба» і «бабина донька». «Дід» при тім звичайно не виявляє ніякої енергії для оборони покривдженої. Але її покірність, ширість, доброта і привітність до всіх, кого з нею зводить доля, здобувають їй поміч і прихильність усіх: звірят домашніх і диких, предметів живої і мертвої природи, навіть різних демонічних істот, і вона кінець кінцем засипається різними дарунками щастя, тим часом як зависна і злобна бабина донька, котру хочуть пустити слідами дідової доньки: тим самим способом добути такі ж самі багатства, навпаки — марно гине через свою злобу і нелюдяність. Помічники дідової доньки мають більше або менше фантастичний характер; багатство й щаслива доля дістається їй різними надприродними дорогами.

Недобра жінка або сестра, котра в змові з якимсь надприродним злим еством, напр. змієм, хоче позбутися свого чоловіка або брата, з власної злоби чи з намови літучого змія: задає йому різні небезпечні, безвихідні завдання, посилає його в далекі дороги (напр., за звіриним молоком і т. под.). Чоловік знаходить добрих помічників — вдячних звірят, чудесного коня або псів, або мудру і добру помічницю, котра розкриває йому очі на злобні мотиви його жінки чи сестри, і з сею порадицею він кінець кінцем жениться, а злу жінку (чи сестру) убиває.

З темою доброї, мудрої помічниці часто зв'язується популярний (іноді самостійно від неї розроблюваний) мотив: чудесного забуття зроблених добродійств, через недодержання даного наказу того-то і того-то не їсти, сього або іншого не робити; добродійства потім чудесно ж пригадуються на весіллі розмовою птахів, і под.

Добра і вірна жінка, котрої місце займає, якимись чарами, її недобра сестра (також часом «бабина дочка»), саму жінку обертає в звіря, відбирає очі, душу і тому подібне, потім обстріхує перед чоловіком, який її каже вбити або нагнати жінку, забирає її дітей і т. ін., поки якимсь способом, більш або менш чудесним, не відкривається правда й вірність доброї жінки і злоба її конкурентки. Іноді ворогом виступає невірний приятель чоловіка або його слуга. Одним з варіантів сеї теми являється вірна жінка, полишена чоловіком, котра його вірно чекає і дочікується або в останній час, на фальшиві вісті, згоджується вийти заміж, — але в останній хвилі наспіває її чоловік (мотив билини про Добриню).

Сватання або відшукування викраденої жінки — мотив,

як ми бачили, богатирського характеру, котрий дуже часто служить скелетом «казок про пригоди»; центр фантастики лежить або в образі того надприродного сотворіння, у котрого приходиться добувати дівчину чи жінку, або в неприродних трудноствах, котрі приходиться поборювати, нарешті також — в способах, котрими треба зняти чари, наложені на дівчину або вхоплену жінку злими чарівниками.

Засуджені на смерть, викинені і чудесними або природними заходами урятовані і виховані діти; особливо хлопець, котрому доля судить стати убійником батьків, здобути царство і т. под. Сей мотив входить як один з важніших в комплекс про неминучість призначеної людині долі (тема Едіпа, легенди про імператора Константина і т. под.).

Діти упосліджені: попелюхи-хлопці і попелюшки дівчата; тема споріднена з дідовою донькою і найменшим братом-дурнем, вона становить варіант попереднього мотиву, але розвивається часом самотійно.

Три брати, менший брат — щасливий дурень; широко розповсюджена і популярна тема, яка об'єднує в собі, власливо, два мотиви: а) дурням щастя, б) менший брат, котрим помітують старші браття, виявляє далеко більше і мудрості, і моральної вартості (відваги, пильності, обов'язковості), тому знаходить прихильників і протекторів і здобуває успіх. Тема держана часом в тоні казковим, героїчно-фантастичним, часом переходить в побутову обстанову. Звичайними помічниками простодушного, чесного дурня являються вдячні звірята і особливо чудесний кінь, звичайний секрет його успіхів.

Суперництво двох братів: зависного і багатого старшого і бідного та доброго молодшого. Тема споріднена з попередньою, з другого боку — з темою неминучої долі, злиднями і позбуванням їх. Характеристичною нотою являється нехить до багатих, які представляються ненаситними і нелюдськими (напр., багатий брат вибирає за збіжжя бідному одне око, потім друге; Чуб., ч. 10—12, і под.).

Поза кругом родинних відносин лежать такі теми, як: немилосердний і гордий цар та його покарання; зручній злодії, які виконують крадіж в неможливих умовах; мудрий і сильний або нелюдськими силами наділений робітник, котрого бере, злакомившись на малу плату, скупий та зависний хазяїн і від того гине; розбійники — переважно дурні (тема споріднена з дурними велетнями, від котрих рятуються вхоплені діти, дівчата і под.); дурні народи і дурні взагалі. Темі ці бідніші фантастичним елементом і переходять в новелу і сміховину (анекдот).

Інтернаціональне і національне. Так, в загальніших рисах, представляється скарбниця мотивів теперішньої української казки, і до певної міри — її минувшини. Але на питання, що в ній належить до свійського і що запозичене: що можна признати репертуаром, скажім, епохи розселення чи київської доби, а що треба прийняти за пізніші наверствування, сучасна наука не дає відповіді — попросту ухиляється від того, пізнавши всю складність і многосторонність питання, котрої не добачувано давніше.

Перед стома літами, поки браття Грімми виступили з своїми збірками німецьких «діточих і домашніх казок», що стали підставою новішого досліду над казками та тими розвідками, котрими вони стали вияснити характер сеї казкової традиції (перший том їх збірки вийшов 1812 р., а перша студія «про міф, епос і історію» в 1813), — європейська казка без вагань уважалась відгомонам східної. Такий погляд розвинув в голосній студії про початок романів французький дослідник XVII в. Д. Гюе, звісний і у нас, в російським перекладі, сто літ по першим виданні, випущенім звісним Новіковим¹. В XVIII в. особливо звертала на себе увагу як гіпотетичне джерело європейської казки арабська збірка «Тисяча і одна ніч» — як раз в перших роках століття з'явилась вона в французьким перекладі. Але і Гюе і інші старі дослідники «східне джерело» брали широко, включаючи сюди й Індію і Єгипет. Разом з корпусом і розвідками Гріммів, 1814 р., вийшла капітальна англійська праця Джона Денлопа (J. Dunlope, History of Fiction), де розібрано цілий ряд середньовічних і античних тем та вказано їх східні джерела: передані через М. Азію грекам, відти до Іспанії і з Іспанії — новим західноєвропейським народам.

Але розсліди Гріммів над німецькою національною традицією викликали реакцію сим виводам. Особливо в 1850—60 рр. витворилася в науці авторитетна і популярна т. зв. міфологічна течія, яка, за Гріммами, стала шукати в казці звирячій і взагалі фантастичній відгомін первісних міфологічних поглядів індоєвропейських народів і розглядала її як останню верству осадів колишніх міфів про богів: «чудесні, останні відгомони правікових міфів», спільні всім індоєвропейським народам так само, як їх язиковий запас. Та, розшукуючи сі відгомони, дослідники сього напрямку заганялись, одначе, занадто далеко, зводячи тро-

¹ Г. Гузція, Историческое розсужденіе о началъ романовъ, Москва, 1783.